

Oponentský posudek

Doktorand: Mgr. Kateřina Mašková

Obor studia : Filologie – románské literatury (specializace: hispanoamerická literatura)

Forma: kombinované

Zahájení studia: 1999

Školitel: prof. PhDr. Anna Housková, CSc.

Školící pracoviště: ÚRS FF UK

Disertace: Přijetí pozitivismu v Mexiku po roce 1867

Rozsah: 151 s.

Datum odevzdání: 31.3. 2007

Konečnou snahou této práce je v historické souvislosti vyložit a hlouběji charakterizovat roli pozitivismu při utváření latinskoamerické, a především mexické společnosti, jejího materiálního rozvoje a její intelektuální úrovně v druhé polovině 19. století. Volba tématu je záslužná, protože v obrazu této země a ostatně celé Latinské Ameriky, zprostředkovaném do Evropy, obvykle dostává přednost období emancipace, s pozadím vlivů klasicismu a romantismu, potom přelom 19. a 20. století, s projevy modernismu jakožto latinskoamerické estetické svébytnosti, a v průběhu minulého století je to nepochybně zaujetí autochtonní rozmanitostí předevropských kultur a otázka hispanoamerické kulturní totožnosti.

Tentokrát autorka podrobněji, cíleněji sleduje námět, který sice byl už v polovině 19. století (1845) po svém způsobu předložený sarmientovskou antinomií civilizace nebo barbarství, který však v 60. letech téhož století dostává nové podněty. Spočívaly v zjišťování dynamických intelektuálních nástrojů, schopných pojmout přírodní danosti kontinentu, a to ve vztahu k individu, v přijímání myšlenek překonávajících statický odkaz koloniálních společenských útvarů, a především otvírajících možnosti, jak nově usměrnit vzdělanost a výchovu, dosud převážně stavěnou na odkazu klasického aristotelismu a scholastiky, pěstovaných v španělských místokrálovských centrech. Řečeno termínem Leopolda Zey, jehož dílům autorka věnuje pozornost, naléhavostí v druhé polovině předminulého století se stala „delatinizace“ této části kontinentu, a to hlavně s pomocí (anglo) saských myšlenkových proudů.

Autorka disertační práce konstatuje, že obrodnou roli tehdy sehrál pozitivismus ve své široké světonázorové projekci. A že zvláště ovlivnil americký vzdělávací systém, budovaný nyní na vědeckém popisu a výkladu skutečnosti, s důrazem na obecně platné zákonitosti, jak k nim v dosavadním vývoji a usilování dospěl lidský rozum.

Pro zpracování námětu diplomantka zvolila přehlednou, časově posloupnou metodu. Úvodem obšírně vyložila dva hlavní zdroje evropského pozitivismu, soustavu Comtova a Spencerovu. Tento postup nepochybně souvisel s potřebou osobně se zorientovat v myšlenkových proudech, které účinně zasáhly latinskoamerické země, formující se během 19. století jako státní útvary. Daný postup lze schválit především pro jeho orientační hodnotu.

V rámci pojednání o Comtově zákonu tří stavů autorka poukázala na stacionárnost španělského a portugalského koloniálního systému v 18. století, na nezbytnost reorganizovat kreolskou společnost, sblížit ji s dobovým empirismem. Pozdější Spencerův nonkonformismus a sociální darwinismus zas ve svém spříznění s utilitarismem a pragmatismem je popsán jako nástroj napomáhající k industrializaci kontinentu, která má následovat prudce se rozvíjející severoamerickou sféru.

Při úvodním výkladu Comtova pozitivismu autorka vycházela z některých českých a slovenských prací, vážících se k 60. létům (Irena Dubská, Igor Hrušovský). Sáhla po zdrojích, které v českém a slovenském prostředí doplňovaly nebo korigovaly zdejší převládající monoideologičnost. Při tom došlo k převzetí kategorií (a k jejich užití), které postupem doby doznaly proměny obsahů. V odborné diskusi by bylo vhodné ozřejmit blíže například přiměřenost a přesnost termínu „buržoazní uspořádání společnosti“. (Během komentování Spencerova liberalismu je citován termín /s. 66/ „sacro egoismo“, bez identifikace zdroje. Problematický je i kalk „westernizující se Čína“ /s. 68/ nebo formulace „pozitivismus byl do země introdukovan“ /s.117/)

Závěrečné kapitoly, jednak druhá, seznamující přehledně s latinskoamerickým pozitivismem v deseti latinskoamerických zemích, jednak třetí, vyhrazená mexickému pozitivismu působícímu v zemi od 60. let předminulého století, dále ústřední postavě nového myšlenkového proudu Gabinu Barredovi (1820-1881), a hlavně reformám mexického systému školství a veřejného vzdělání, přinášejí cenné informace, a to zvláště ve vztahu k českému povědomí o těchto otázkách.

Jsou výkladem o tom, jak pozitivismus důrazem na ideu individuality napomáhal intelektuálně proměňovat Latinskou Ameriku, a na prvním místě Mexiko, v době před nástupem masových revolučních teorií, například revolučního marxismu v první polovině 20. století.

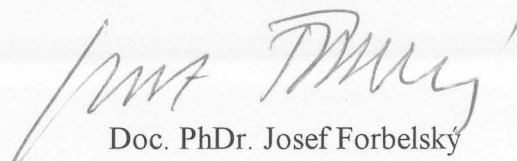
V tomto směru práce - zřejmě nechtěně - nabízí náměty k závažnější komparativní úvaze, a sice o aktualizaci spencerovského liberalismu, který ovlivňoval vědomí vůdčích, dynamických kruhů a vrstev v některých státech Latinské Ameriky, jednajících v soutěži s americkým Severem, a který je dnes jako myšlenková antithese kolektivistických konceptů 20. století ožívovaný ve zdejších historických souvislostech, v prostředí, kde se autorčina práce zrodila. Klade se otázka, zda jde o oživení organické a obecně funkční, nebo anachronické. Zda máme co činit se znovu se vynořující zákonitostí společenského vývoje, již se obírali komentovaní pozitivisté.

Sama naznačená otázka poukazuje k vlastní povaze předložené disertační práce. Nezbyvá než povědět, že je zařaditelná do oboru historie, sociologie, myšlenkových proudů spíše než do oblasti filologie. Zanechává nepojednány pozoruhodné zřetele, jak nebo do jaké míry pozitivismus vytvářel pozadí a prostředí pro vznik literárních děl. Zda je ovlivnil tématy nebo v žánru. Je to otázka o to pozoruhodnější, že výklady latinskoamerické literatury se soustřeďují na pozdější modernismus jako určitou reakci vůči zvětšující snaze pozitivismu.

Jisté je, že disertační práce si takovou spojitost pozitivismu s literárním děním druhé poloviny 19. století ať v Latinské Americe, ať výslovně v Mexiku ani nevytknula za cíl, ale uzavírá se rozbohem jeho vlivů především na výchovnou a vzdělávací oblast, případně jeho dopady na společenský a politický život (na mexickou Reformu, diktaturu a revoluci). U řady spisovatelů v nejrůznějších latinskoamerických zemích je však připomínán vliv ranné četby pozitivistických myslitelů, např. u Paruánce Manuela Gonzáleze Prady, u Uruguayců José Enrique Rodóa a Carlose Vaz Ferreiry, u Brazilce Joaquina Marii Machada de Assise. Kromě toho se vtírá otázka, jak pojednáváné myšlenkové proudy formovaly literární kritiku, jakou měrou „zobjektivňovaly“ její kritéria a termíny.

Lze jen doporučit, aby téma působení pozitivismu v Latinské Americe bylo přes oblast filosofické a pedagogické esejistiky vztaženo také na oblast výslovně literární, beletristickou. Aby byla pojednána nejen záležitost jeho vlivu na občanské postoje a orientaci spisovatelů, ale aby byl vysledován vliv obrodných doktrín pozitivismu na literární tvorbu, na literární směry a proudy, třeba na latinskoamerický realismus a naturalismus, případně aby byla podrobněji dotčena reakce na něj za nástupu modernismu. I k těmto věcem se mgr. Mašková může při obhajobě své disertační práce vyslovit.

V Praze 30. dubna 2007

Doc. PhDr. Josef Forbelský